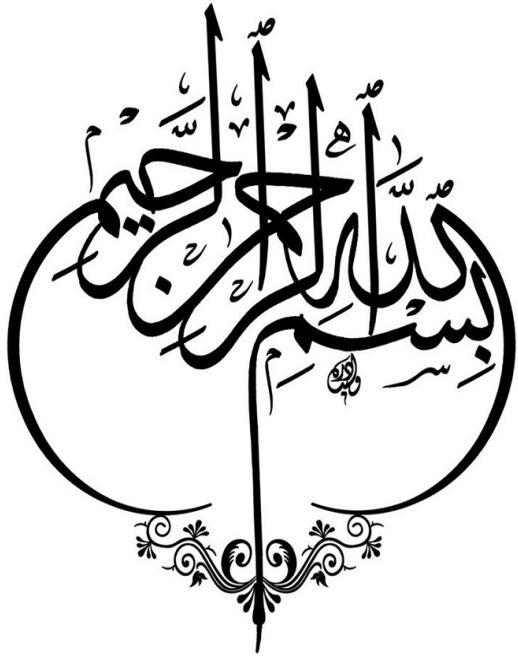

نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِی عِلْمٍ عَلِیم

قرآنً کریم

اصول و قواعد عمومی حاکم بر اسناد تجاری

دکتر صابر حبیبی سوادکوهی
دکتر مصطفی احمدی مقدم

سرشناسه	:	حبیبی سوادکوهی، صابر، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	:	اصول و قواعد عمومی حاکم بر اسناد تجاری/ صابر حبیبی‌سوادکوهی، مصطفی احمدی مقدم.
مشخصات نشر	:	هران: آرمان‌پژوهان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	[۱۱]، ۲۲۶ ص.: مصور، جدول؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س‌م.
شابک	:	978-622-95644-0-0
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۲۲۴ - ۲۲۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	حقوق تجارت -- ایران
موضوع	:	اسناد قابل انتقال -- قوانین و مقررات-- ایران
موضوع	:	حقوق تجارت
شناسه افزوده	:	احمدی‌مقدم، مصطفی، ۱۳۵۹-
رده بندی کنگره	:	KMH ۹۲۰/ح۲الف۶ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	:	۳۶۴/۵۵۰۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۶۲۹۴۸۲

انتشارات آرمان پژوهان

اصول و قواعد عمومی حاکم بر اسناد تجاری

نویسندگان:

دکتر صابر حبیبی سوادکوهی، هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی تهران شرق

دکتر مصطفی احمدی مقدم، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی تهران شرق

انتشارات: آرمان پژوهان

صفحه‌آرا: آرش افشاری

چاپ دوم: ۱۴۰۰

قیمت: ۶۵۰۰۰ تومان

تیراژ: ۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۴۴-۰-۰

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات آرمان پژوهان محفوظ است.

نشانی: تهران، میدان انقلاب، ضلع جنوب شرقی، پلاک ۱۷ (ساختمان مترجمان)، طبقه سوم، واحد ۵.

۰۲۱-۶۶۴۹۷۶۰۲ (۱۰ خط ویژه)

فهرست مطالب

پیشگفتار.....ع

بخش اول

کلیات اسناد تجارتی.....۳
تعریف مفاهیم اصلی.....۴
تعریف سند در لغتنامه ها و فرهنگ ها:.....۴
تعریف تخصصی سند :.....۶
تعریف سند از منظر قانون مدنی:.....۶
تعریف سند در امور گمرکی :.....۸
سند از منظر قانون تجارت:.....۸
فلسفه انتخاب سه سند با یک عنوان.....۱۰
ضمانت صادر کننده و ظهر نویس‌ها: ۱۲
اعتراض: ۱۲
اقامه دعوای ضمان:.....۱۴
مفقود شدن:.....۱۴
تفاوت سند تجارتی و عمل تجارتی.....۱۵
تعریف برات:.....۱۵
برات سازشی چیست؟.....۱۸
تعریف چک:.....۱۹
اقسام چک بر اساس قانون صدور چک.....۲۲
مقایسه‌ی چک و برات:.....۲۸

بخش دوم

اوصاف اسناد تجاری.....۳۵
وصف تنجیزی:.....۳۶
وصف تجریدی:.....۳۸
وصف انتقال پذیری اسناد تجارتی:.....۳۹
قهری:.....۴۰
ارادی:.....۴۰

بخش سوم

صدور اسناد تجارتی.....۴۳
مندرجات الزامی اسناد تجارتی.....۴۶
مندرجات الزامی برات.....۴۶
تاریخ تحریر برات به روز-ماه و سال:.....۴۷
نام محال علیه:.....۴۸

مبلغ برات: ۴۸
تاریخ تأدیه برات: ۴۹
مکان تأدیه برات..... ۵۱
دارنده برات :..... ۵۲
قید شماره ی نسخه ی برات در صورت تعدد نسخ :..... ۵۴
مهر یا امضای صادر کننده: ۵۴
مندرجات الزامی چک..... ۵۵
تاریخ صدور..... ۵۶
محل صدور:..... ۵۷
مبلغ چک: ۵۸
تعیین دارنده: ۵۸
نام محال علیه:..... ۵۹
دستور پرداخت:..... ۵۹
امضای صادر کننده: ۶۱
مندرجات الزامی سفته:..... ۶۲
تاریخ صدور:..... ۶۲
تاریخ پرداخت:..... ۶۳
تعیین دارنده: ۶۳
مبلغ سفته:..... ۶۴
تعیین دارنده :..... ۶۵
تعهد پرداخت:..... ۶۵
مهر یا امضای صادر کننده:..... ۶۶
مندرجات اختیاری اسناد تجارتی:..... ۶۶
صدور سند تجارتی توسط نماینده:..... ۶۸
قبول و نکول برات:..... ۷۶
نکول و آثار آن:..... ۸۲
اقسام نکول ۸۳
ماهیت حقوقی نکول واقعی و نکول حکمی..... ۸۴
اثر نکول واقعی برات :..... ۸۵

بخش چهارم

ظهرنویسی اسناد تجارتی..... ۸۹
انواع ظهر نویسی..... ۹۰
ظهرنویسی انتقالی:..... ۹۲
شرایط ظهرنویسی انتقالی:..... ۹۴
آثار ظهرنویسی انتقالی:..... ۹۶

آثار اطلا ق این قرارداد به شرح زیر هستند:..... ۹۶
تضمین قبولی برات توسط ظهرنویس: ۹۶
تضمین پرداخت وجه سند: ۹۷
انتقال تضامین و وثیقه‌های تعهد براتی:..... ۹۷
ظهرنویسی و کالتی:..... ۱۰۰
مرور زمان در اسناد تجارتی:..... ۱۰۱
مرور زمان اقامه‌ی دعوا علیه ظهرنویس:..... ۱۰۲
مرور زمان اقامه‌ی دعوی علیه صادرکننده برات..... ۱۰۳
مرورزمان اقامه‌ی دعوا علیه صادر کننده‌ی سفته و چک..... ۱۰۴
مرور زمان طرح دعوا علیه ضامن سند تجارتی:..... ۱۰۴
حقوق و تکالیف دارنده‌ی سند:..... ۱۰۵
حقوق مشترک دارندگان اسناد تجارتی:..... ۱۰۶
حق مراجعه به مسئولان سند:..... ۱۰۶
تقاضای صدور قرار تأمین خواسته بدون تودیع خسارات احتمالی:..... ۱۱۱
تکالیف دارنده سند تجارتی:..... ۱۱۲
ب) تفکیک اعتراض عدم تأدیه:..... ۱۱۵

بخش پنجم

کنوانسیون های مربوط به اسناد تجاری..... ۱۱۹
مقدمه :مقررات الحاق دولت‌ها..... ۱۲۰
ماده اول ۱۲۰
ماده دوم..... ۱۲۱
ماده سوم..... ۱۲۱
ماده چهارم ۱۲۱
ماده پنجم..... ۱۲۲
ماده ششم..... ۱۲۲
ماده هفتم..... ۱۲۳
ماده هشتم..... ۱۲۳
ماده نهم..... ۱۲۳
ماده دهم..... ۱۲۴
ماده یازدهم..... ۱۲۵
ماده ۱..... ۱۲۵
ماده ۲..... ۱۲۵
ماده ۳..... ۱۲۶
ماده ۴..... ۱۲۶
ماده ۵..... ۱۲۶

ماده ۶ ..... ۱۲۷
ماده ۷ ..... ۱۲۷
ماده ۸ ..... ۱۲۷
ماده نهم ۱۲۷
ماده ۱۰ ..... ۱۲۸
ماده ۱۱ ..... ۱۲۸
ماده ۱۲ ..... ۱۲۸
ماده ۱۳ ..... ۱۲۸
بخش دوم: در انتقال ۱۲۹
ماده ۱۴ ..... ۱۲۹
ماده ۱۵ ..... ۱۲۹
ماده ۱۶ ..... ۱۳۰
ماده ۱۷ ..... ۱۳۰
ماده ۱۸ ..... ۱۳۰
ماده ۱۹ ..... ۱۳۱
ماده ۲۰ ..... ۱۳۱
ماده ۲۱ ..... ۱۳۱
ماده ۲۲ ..... ۱۳۲
ماده ۲۳ ..... ۱۳۲
ماده ۲۴ ..... ۱۳۲
بخش سوم: در ضمانت ۱۳۳
ماده ۲۵ ..... ۱۳۳
ماده ۲۶ ..... ۱۳۳
ماده ۲۷ ..... ۱۳۳
بخش چهارم: در ارائه و پرداخت ۱۳۴
ماده ۲۸ ..... ۱۳۴
ماده ۲۹ ..... ۱۳۴
ماده ۳۰ ..... ۱۳۵
ماده ۳۲ ..... ۱۳۵
ماده ۳۳ ..... ۱۳۵
ماده ۳۴ ..... ۱۳۵
ماده ۳۵ ..... ۱۳۶
ماده ۳۶ ..... ۱۳۶
بخش پنجم: در چک بسته و چک واریز به حساب ۱۳۷
ماده ۳۷ ..... ۱۳۷

ماده ۳۸ ..... ۱۳۷
ماده ۳۹ ..... ۱۳۸
بخش ششم: در حق رجوع به جهت عدم تادیه ۱۳۸
ماده ۴۰ ..... ۱۳۸
ماده ۴۱ ..... ۱۳۹
ماده ۴۲ ..... ۱۳۹
ماده ۴۳ ..... ۱۴۰
ماده ۴۴ ..... ۱۴۱
ماده ۴۵ ..... ۱۴۱
ماده ۴۶ ..... ۱۴۲
ماده ۴۷ ..... ۱۴۲
ماده ۴۸ ..... ۱۴۲
بخش هفتم: در نسخ متعدد ۱۴۳
ماده ۴۹ ..... ۱۴۳
ماده ۵۰ ..... ۱۴۴
بخش هشتم: تغییرات ۱۴۴
ماده ۵۱ ..... ۱۴۴
بخش نهم: در مرور زمان ۱۴۴
ماده ۵۲ ..... ۱۴۴
ماده ۵۳ ..... ۱۴۵
بخش دهم: مقررات عمومی ۱۴۵
ماده ۵۴ ..... ۱۴۵
ماده ۵۵ ..... ۱۴۵
ماده ۵۶ ..... ۱۴۶
ماده ۵۷ ..... ۱۴۶
ضمیمه دوم ۱۴۶
ماده ۱ ..... ۱۴۶
ماده ۲ ..... ۱۴۶
ماده ۳ ..... ۱۴۷
ماده ۴ ..... ۱۴۷
ماده ۵ ..... ۱۴۷
ماده ۶ ..... ۱۴۷
ماده ۷ ..... ۱۴۸
ماده ۸ ..... ۱۴۸
ماده ۹ ..... ۱۴۸

ماده ۱۰ ..... ۱۴۹
ماده ۱۱ ..... ۱۴۹
ماده ۱۲ ..... ۱۴۹
ماده ۱۳ ..... ۱۴۹
ماده ۱۴ ..... ۱۵۰
ماده ۱۵ ..... ۱۵۰
ماده ۱۶ ..... ۱۵۰
ماده ۱۷ ..... ۱۵۱
ماده ۱۸ ..... ۱۵۱
ماده ۱۹ ..... ۱۵۲
ماده ۲۰ ..... ۱۵۲
ماده ۲۱ ..... ۱۵۲
ماده ۲۴ ..... ۱۵۳
ماده ۲۵ ..... ۱۵۴
ماده ۲۶ ..... ۱۵۴
ماده ۲۷ ..... ۱۵۴
ماده ۲۸ ..... ۱۵۴
ماده ۲۹ ..... ۱۵۵
ماده ۳۰ ..... ۱۵۵
ماده ۳۱ ..... ۱۵۵
قرارداد دوم ماده ۱ ..... ۱۵۶
ماده ۲ ..... ۱۵۶
ماده ۳ ..... ۱۵۷
ماده ۴ ..... ۱۵۷
ماده ۵ ..... ۱۵۷
ماده ۶ ..... ۱۵۸
ماده ۷ ..... ۱۵۸
ماده ۹ ..... ۱۵۹
ماده ۱۰ ..... ۱۵۹
ماده ۱۱ ..... ۱۵۹
ماده ۱۲ ..... ۱۶۰
ماده ۱۳ ..... ۱۶۰
ماده ۱۴ ..... ۱۶۰
ماده ۱۵ ..... ۱۶۱
ماده ۱۶ ..... ۱۶۱

ماده ۱۷ ..... ۱۶۱
ماده ۱۸ ..... ۱۶۲
ماده ۱۹ ..... ۱۶۳
ماده ۲ ..... ۱۶۴
ماده ۳ ..... ۱۶۴
ماده ۴ ..... ۱۶۴
ماده ۵ ..... ۱۶۵
ماده ۶ ..... ۱۶۵
ماده ۷ ..... ۱۶۵
ماده ۸ ..... ۱۶۶
ماده ۹ ..... ۱۶۶
ماده ۱۰ ..... ۱۶۷
قرارداد اول: کنوانسیون راجع‌به قانون متحدالشکل درخصوص ۱۶۸
بروات و سفته‌ها ـ ژنو، ۷ ژوئن ۱۹۳۰ ..... ۱۶۸
ضمیمه اول: قانون متحدالشکل بروات و سفته‌ها ۱۶۸
فصل نخست: در برات ۱۶۸
بخش ۱: در تنظیم و شکل ظاهری [یا مندرجات] برات ۱۶۸
ماده ۱ ..... ۱۶۸
ماده ۲ ..... ۱۶۹
ماده ۳ ..... ۱۶۹
ماده ۴ ..... ۱۷۰
ماده ۵ ..... ۱۷۰
ماده ۶ ..... ۱۷۰
ماده ۷ ..... ۱۷۱
ماده ۸ ..... ۱۷۱
ماده ۹ ..... ۱۷۱
ماده ۱۰ ..... ۱۷۲
بخش ۲: در پشت‌نویسی ۱۷۲
ماده ۱۱ ..... ۱۷۲
ماده ۱۲ ..... ۱۷۳
ماده ۱۳ ..... ۱۷۳
ماده ۱۴ ..... ۱۷۳
ماده ۱۵ ..... ۱۷۴
ماده ۱۶ ..... ۱۷۴
ماده ۱۷ ..... ۱۷۵

ماده ۱۸ ..... ۱۷۵
ماده ۱۹ ..... ۱۷۵
ماده ۲۰ ..... ۱۷۶
بخش ۳: در قبولی ۱۷۶
ماده ۲۱ ..... ۱۷۶
ماده ۲۲ ..... ۱۷۶
ماده ۲۳ ..... ۱۷۷
ماده ۲۴ ..... ۱۷۷
ماده ۲۵ ..... ۱۷۸
ماده ۲۶ ..... ۱۷۸
ماده ۲۷ ..... ۱۷۸
ماده ۲۸ ..... ۱۷۹
ماده ۲۹ ..... ۱۷۹
بخش چهارم: در ضمانت ۱۸۰
ماده ۳۰ ..... ۱۸۰
ماده ۳۱ ..... ۱۸۰
ماده ۳۲ ..... ۱۸۰
بخش ۵: در سررسید ۱۸۱
ماده ۳۳ ..... ۱۸۱
ماده ۳۴ ..... ۱۸۱
ماده ۳۵ ..... ۱۸۲
ماده ۳۶ ..... ۱۸۲
ماده ۳۷ ..... ۱۸۲
بخش ۶: در پرداخت ۱۸۳
ماده ۳۸ ..... ۱۸۳
ماده ۳۹ ..... ۱۸۳
ماده ۴۰ ..... ۱۸۴
ماده ۴۱ ..... ۱۸۴
ماده ۴۲ ..... ۱۸۵
بخش ۷ :در حق رجوع به جهت نکول یا عدم تأدیه ۱۸۵
ماده ۴۳ ..... ۱۸۵
ماده ۴۴ ..... ۱۸۶
ماده ۴۵ ..... ۱۸۷
ماده ۴۶ ..... ۱۸۸
ماده ۴۷ ..... ۱۸۹

ماده ۴۸ ..... ۱۸۹
ماده ۴۹ ..... ۱۹۰
ماده ۵۰ ..... ۱۹۰
ماده ۵۱ ..... ۱۹۱
ماده ۵۲ ..... ۱۹۱
ماده ۵۳ ..... ۱۹۲
ماده ۵۴ ..... ۱۹۲
بخش ۸: در مداخله شخص ثالث ۱۹۳
۱ـ قواعد عمومی ۱۹۳
ماده ۵۵ ..... ۱۹۳
۲ـ مداخله جهت قبولی ۱۹۴
ماده ۵۶ ..... ۱۹۴
ماده ۵۷ ..... ۱۹۵
ماده ۵۸ ..... ۱۹۵
۳ـ مداخله جهت پرداخت (پرداخت توسط ثالث) ۱۹۵
ماده ۵۹ ..... ۱۹۵
ماده ۶۰ ..... ۱۹۶
ماده ۶۱ ..... ۱۹۶
ماده ۶۲ ..... ۱۹۷
ماده ۶۳ ..... ۱۹۷
بخش ۹: در نسخ متعدد و کپی‌ها ۱۹۸
۱ـ نسخ متعدد ۱۹۸
ماده ۶۴ ..... ۱۹۸
ماده ۶۵ ..... ۱۹۸
ماده ۶۶ ..... ۱۹۹
۲ـ کپی‌ها ۱۹۹
ماده ۶۷ ..... ۱۹۹
ماده ۶۸ ..... ۱۹۹
بخش ۱۰: در جعل و تزویر ۲۰۰
ماده ۶۹ ..... ۲۰۰
بخش ۱۱: در مرور زمان [محدودیت در رجوع] ۲۰۰
ماده ۷۰ ..... ۲۰۰
ماده ۷۱ ..... ۲۰۱
بخش ۱۲: مقررات عمومی ۲۰۱
ماده ۷۲ ..... ۲۰۱

ماده ۷۳ ..... ۲۰۲
ماده ۷۴ ..... ۲۰۲
فصل دوم: در سفته ۲۰۲
ماده ۷۵ ..... ۲۰۲
ماده ۷۶ ..... ۲۰۲
ماده ۷۷ ..... ۲۰۳
ماده ۷۸ ..... ۲۰۴
ضمیمه دوم ۲۰۴
ماده ۱ ..... ۲۰۴
ماده ۲ ..... ۲۰۵
ماده ۳ ..... ۲۰۵
ماده ۴ ..... ۲۰۵
ماده ۵ ..... ۲۰۵
ماده ۶ ..... ۲۰۶
ماده ۷ ..... ۲۰۶
ماده ۸ ..... ۲۰۶
ماده ۹ ..... ۲۰۷
ماده ۱۰ ..... ۲۰۷
ماده ۱۱ ..... ۲۰۷
ماده ۱۲ ..... ۲۰۸
ماده ۱۳ ..... ۲۰۸
ماده ۱۴ ..... ۲۰۹
ماده ۱۵ ..... ۲۰۹
ماده ۱۶ ..... ۲۰۹
ماده ۱۷ ..... ۲۱۰
ماده ۱۸ ..... ۲۱۰
ماده ۱۹ ..... ۲۱۰
ماده ۲۰ ..... ۲۱۱
ماده ۲۱ ..... ۲۱۱
ماده ۲۲ ..... ۲۱۱
ماده ۲۳ ..... ۲۱۲
ماده ۱ ..... ۲۱۲
ماده ۲ ..... ۲۱۲
ماده ۳ ..... ۲۱۳
ماده ۴ ..... ۲۱۳

ماده ۵ ..... ۲۱۴
ماده ۶ ..... ۲۱۴
ماده ۷ ..... ۲۱۴
ماده ۸ ..... ۲۱۴
ماده ۹ ..... ۲۱۵
ماده ۱۰ ..... ۲۱۵
ماده ۱۱ ..... ۲۱۵
ماده ۱۲ ..... ۲۱۵
ماده ۱۳ ..... ۲۱۶
ماده ۱۴ ..... ۲۱۶
ماده ۱۵ ..... ۲۱۶
ماده ۱۶ ..... ۲۱۷
ماده ۱۷ ..... ۲۱۷
ماده ۱۸ ..... ۲۱۸
ماده ۱۹ ..... ۲۱۸
ماده ۲۰ ..... ۲۱۹
قرارداد سوم: کنوانسیون راجع‌به حق تمبر بروات و سفته‌ها ـ ژنو، ۷ ژوئن ۱۹۳۰ ..... ۲۱۹
ماده ۱ ..... ۲۱۹
ماده ۲ ..... ۲۲۰
ماده ۳ ..... ۲۲۰
ماده ۴ ..... ۲۲۱
ماده ۵ ..... ۲۲۱
ماده ۶ ..... ۲۲۱
ماده ۷ ..... ۲۲۲
ماده ۸ ..... ۲۲۲
ماده ۹ ..... ۲۲۳
ماده ۱۰ ..... ۲۲۳
فهرست منابع ۲۲۴

به نام آنکه جان را فطرت آموخت

پیشگفتار

به نام پرودگار:

در تعلیم و تربیت ذهن به تدریج از تجربه های علمی به نظریه های عقلانی ، تجربه معنوی و سپس به سوی خدا رهسپار می شود.

((جبران خلیل جبران))

با توج به اینکه اسناد تجارتی به ویژه سه سند تجارتی برات ، سفته و چک به عنوان بازیگران اصلی نقشی کلیدی در اقتصاد جهانی ایفا می کنند و با عنایت به اینکه رشد و ارتقاء علمی ، مستلزم دستیابی دانشجویان عزیز به منابع معتبر داخلی و بین المللی می باشد ، نیاز به بستر سازی مناسب برای آن ضروریست. این احسای نیاز موجب تالیف کتاب اصول و قواعد عمومی حاکم بر اسناد تجاری برای دانشجویان حقوق گردیده است. هدف از تالیف این کتاب تهیه ماخذ آموزشی مناسب برای درس تجارت سه در مقطع کارشناسی بوده و در حد توان و ضرورت کوشش شده مهمترین سرفصلهای پایه ای این رشته استفاده شود.

این کتاب در پنج بخش به شرح زیر تالیف گردیده است:

بخش اول- کلیات اسناد تجارتی

بخش دوم-اوصاف اسناد تجارتی

بخش سوم- صدور اسناد تجارتی

بخش چهارم – ظهرنویسی اسناد تجارتی

بخش پنجم – کنوانسیون های بین المللی مرتبط با اسناد تجارتی

النهایه با تمام سعی و تلاشی که برای هر چند مفیدتر بودن مطالب کتاب به عمل آمده است، با کمال تواضع اذعان داریم که خالی از خطا و اشتباه نمی باشد و امیدواریم از راهنمایی های ارزشمند اساتید بزرگوار و دانشجویان عزیز در رفع نواقص موجود در کتاب بهره مند گردیم.

دکتر صابر حبیبی سواد کوهی ،دکتر مصطفی احمدی مقدم